

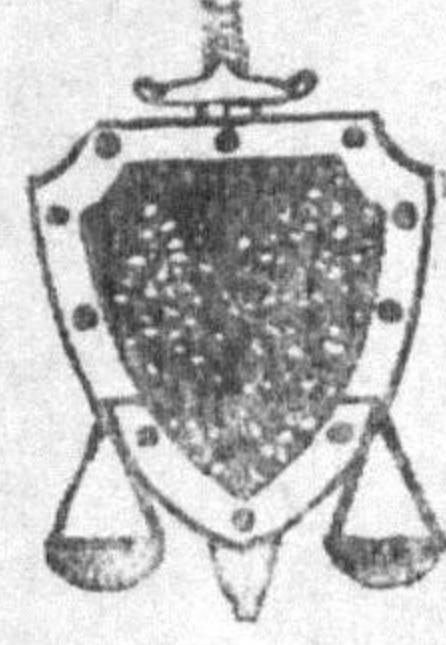
«ИНСОН ВА ҚОПУН»

Газета 1996 – жыл
1 сентябрьдан баслаган
шыға баслады

9 АПРЕЛЬ
1997 жыл
№13 (19)

СӘРШЕМБІ

сатыуда еркін баҳада

АДАМ НЫЗАМ

ҚАРАҚАЛПАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҲУҚЫҚ ҚОРҒАЙ УЙЫМЛАРЫНЫҢ ЖӘМИЙЕТЛИК-ҲУҚЫҚЫЙ ГАЗЕТАСЫ

КОНСТИТУЦИЯМЫЗ ИНСАН МӘПЛЕРИН ҚОРҒАЙ МЕНЕН БАҲАЛАЫ

Қарақалпақстан Республикасының тарихында 1993 жыл 9 апрель күни үлкен тарихий ұақыт суверенли Қарақалпақстанның жаңа Конституциясы қабылланды. Бул Конституциямымз терең ҳәм жүдө кең мазмунға ии. Қарақалпақстан Республикасының Конституциялық рауажланыўы ҳәм жаңа Конституциямымзын дүньяға келийтерек ҳуқықый тийкарларға ии. Оларды Өзбекстанның мәмлекеттік гәрэсизлиги, Қарақалпақстанның мәмлекеттік суверенитетті ҳақындағы Декларациялары Өзбекстан Республикасының мәмлекеттік гәрэсизлиги ҳақындағы Нызамы ҳәм оның бириңи Конституциясын Қарақалпақстанға арналған нормалары қурайды.

Конституциямымз болайтын ҳуқықет болып есапланады.

Президенттімиз И. Ә. Қаримов Өзбекстан Республикасы Конституциясының бир жыллығына байланысты откерген салтанатты жыл сайында «тууысқан Қарақалпақстанда өзиниң Конституциясын қабыл ети, ол да өзек ҳәм қарақалпақтардың мәңгилік бирлигин ҳәм тууысқанлығын тастырылайды».

Бизлер еркін демократиялық жәмийет дүзиү нийетиндемиз. Бизлер халықтардың өзин-өзи белгилеү ҳуқықыны мойынлаймыз ҳәм ҳүрмәтлеймиз», деп өз баяннанда көрсетіп отты.

Мәмлекет ҳәм жәмийет турмысындағы ең бир керекли ҳәм белгилеүши қатнасықтар усы баслы Нызам тийкарында өмелге асырылды. Соныңтан да Конституциямымз мәмлекеттік тийкарғы нызамы болып есапланады.

Конституцияда Қарақалпақстан аймағында жасап атырган ҳәр бир халықтың тилене, үрин, әдеттіне дәстүрлікке үйретілген қаралып, олардың ра-

уажланыўы ушын қолайлар жағдайлар дүзилий нызамлар менен бекитилген. Бирде Нызам басқада нормативлик әрекеттер Конституциялық нормаларға ҳәм принциплерине қайшы келии мүмкін емес, яғни нызам үстинлиги мойынланады. Бул демек экономикалық, социаллық ҳәм мәдений рауажланыўды қәлилескен жәмийеттік қатнаслар нызамлар менен реттестириүн ҳәм усы нызам нормалары ғалаба тән алған демократиялық негиздерде, мәмлекеттік ҳәміміят нызам шығарышы атқарышы ҳәм суд ҳәміміяттарына бөлістириү принципине тийкар дүзилий Конституцион нормалар менен бекитіп берилди.

Өзбекстан Республикасының Конституциясы XVII-бабының 70-статьясында Суверенли Қарақалпақстан Республикасы Өзбекстан Республикасының курамына киреди. Қарақалпақстан Республикасының Суверенитетті Өзбекстан Республикасы тарепинен қорғалады. 71-статьясында Қарақалпақстан Республикасы өз Конституциясына ии деп көрсетілген.

Тийкарғы нызамының болған – Конституциямымз халқымыздың сабырлығы, бай рухияты, жәмийеттік сезими ҳәм мәденияттің толыры менен өзинде жәмленинглигин бүтнеги турмысындағы ҳәр бир күни айқын дәлділлел берип атыр. Конституциямымз халқымыздың сиясий даналығы ақылы менен пикір жүргізгенгілігін нәтижесі болып, халқымыздың аүзілігі, бекем дослығы, адамгершилік ҳәм қадирияттары менен толтырылған. Конституциямымзда сәүлелендірілген халық аралық қатнасықтар ҳәм дослық дәстүрлерин бай ҳәм терең тариххана ии болған халықтардың өз-ара татылуы ҳәм аүзі бир-

шилік принциптерин турмысқа енгизіү кубылысы ғәрэсізлик жолларында өмиримиз бенен тәң қәдем тасла мақта.

Конституциямымзыңдың айрым баптарында пұқаралардың еркінліктери олардың ҳуқықтары толық баян етілген.

Қарақалпақстан Республикасында демократия улыма адамгершилік принциптерине тийкарларданады, буларға мұнайық инсан, оның түрмиси, еркінлік, ар-намысы, қәдір қымбаты ҳәм басқада ажыралмас ҳуқықтары ең жоқарғы байлық болып табылады.

Демократиялық ҳуқықтар ҳәм еркінліктер Конституция ҳәм нызамлар менен қорғалады деп Конституциямымзың 13-статьясында көрсетілген.

Хәр бир мәмлекеттің рауажланыўын тек өзине төнғана жоллары болады. Бул процесслер оның Конституциясында асаслы анықланған болса ол елде бул нәрселер табысы емелий жүзеге келийнің гиреү болады, табысы иске асады. Қарақалпақстан Республикасының тийкарғы нызамында инсан мәпин қорғауға, мәмлекеттік суверенитеттің қаралып, өзкемлеүтік демократияны қауымдастырып, қорғалады. Пұқаралардың ҳуқықтары ҳәм оның еркінліктериниң көпилліктери қатаң түрде нызам менен қорғалады. Пұқаралардың ҳуқықтары ҳәм оның еркінліктериниң көпилліктери қорғау ҳәр бир ҳуқық қорғау үйымларының әділ үзайыпасы болып бул ислерди емделе асыры җолында республикалық түрде елеули жұмыслар исленип атыр.

Қарақалпақстан – суверенли демократиялық республикасының Конституациясы елиминдің рауажланыў жолында өзиниң үлгіліктери орынын алғыға ҳәм әділ жәмийет қурыуда хызмет етеди.

Г. АБДИРОВА
Қарақалпақстан Республикасы Әдилек министрлігінің нызам жойбарлаударын таярлау ҳәм систематизациялау бөлімнің баслығы

КОНСТИТУЦИЯ–ХАЛҚЫМЫЗ ТАЯНЫШЫ

Хәр қандай мәмлекеттің социаллық экономикалық, ҳуқықый рауажланыўында Конституциясы үлкен әхмийеттік ии.

Бүннан төрт жыл бұрын Қарақалпақстан халқының турмысында Республика Жоқарғы Консесияниң он екинши сессиясы, Республикамыздың тийкарғы нызамы жаңа Конституация қабыл етілди.

Биз усы Конституация ҳақында Әжинияз атындағы Некис мәмлекеттік педагогикалық институтының тарихи-юридика факультетинин деканы Бердамбет Шамамбетов пәннен ғурнилескен едик.

Бердамбет аға Қарақалпақстан Республикасы Конституациясы ҳақында ғылыми салынып көрсетсеңиз?

Тийкарғы нызамының халқымыздың еркінлігін, руухылығын, жәмийеттік саласын сөйлемелендіреди.

Конституциямымз халқымыздың дөрөспесинің жемиси болып табылады.

Ҳақында да белгілінген идеялар, умтылыў маңсеттер жоқарғы әдеп-икрамлылығы, нызамлылықты, ҳуқықый тәртіпти, парахатшылығы өз ишине алады.

Адамгершилік демократиялық ҳуқық мәмлекеттің дүзиү ушын Кон-

алдындағы тәңлиги, Конституция ҳәм нызамлардың үстемлігін томийнелеуден ибарат – деген еди өзиниң 1992-жыл 8-декабрьдегі Өзбекстан Республикасының Конституациясын қабыллау үағында Өзбекстан Республикасы Олий мәжлисінин XI сессиясында Президенттімиз И. Қаримов шығып сөйлеген сөзинде.

Әлбette келешеги уллы рауажланған Ҳуқықый демократиялық мәмлекет дүнидегі Конституацияның ҳәм оның нызамларын қорғау, оның әхмийеттің билиү, түснін ҳәр бир Өзбекстан Республикасы пұқарасының үзайыпасы болып ҳәм бул үлкен әхмийеттік ии деген ойлайман.

Конституциямымз белгілеп бергенниң Ҳуқықый демократиялық мәмлекет құрыуда халқымыз арасында, әсиресе жасалар ишинде ҳуқықтанып ғана болған қызығышылық артақта. Соның ушында институтының ректоры, профессор Ж. Базарбаевтың басласасы менен 1995-96 оқыу жылында «тарих-хуқықтаның» факультети ашылып, ҳозирғы үағытта бул факультетте 109 студент жасалар билім алмақта. Институтында бул факультеттің ашылыу жүде үлкен әхмийеттік ии деген ойлайман.

Студент жасалардың билимн жети-листириүде факультеттің профессор оқытуышылары жоқары дәрежеде жұмыс алып бармақта.

**Гурнилескен:
П. ХАБИБУЛЛАЕВ.**

ституцияға экономикалық сиясий ҳуқықый тийкарлар киргизилген.
Бизиң Конституциямымз бизиң дәүи-римидиң ең жетілсек ҳуқықый ҳүж-жети болған Өзбекстан Республикасы Конституациясының, рауажланған мәдениятты елдердин тәжрибелеринен пайдаланып арқалы, өзимизден үллы бабаларымыз миyrаслары, халқымызга тән өзгешеліктерин есапта алыў менен ислеп шығылған нызам.

«Ҳуқықый мәмлекеттің тийкарғы белгисі – барлық пұқаралардың нызам

ҰАЗЫЙПАЛАР КӨП, МАШҚАЛАЛАРДА БАР

Хәр қандай мәмлекет өзиниң ғәзійесин салық инспекциясы арқалы толтырады. Әсиресе, базар қатнасының өтиў дәүринде біз салық инспекциясы хызметкерлериниң алдында күтә жууапкерли үазыйпалар жүкленген. Себеби, мәмлекет өзиниң басқарыў ричаглерин салық инспекциясы арқалы басқарады.

Сонлықтан Өзбекстан Республикасы Президенти менен Министрлер Кабинети салық инспекциясы ҳақында бирнеше қарралар шығарып біз салық инспекциясы хызметкерлерине жууапкерли үазыйпалар жүклем отыр. Салық сийәттесін тийкарынан ҳұқықты ҳәм экономикалық бағдарда жүргизилип отыр. Биздің тийкарын мақсетимиз елимиздің ғәзійесин қаржы менен толтырыў ҳәм базар қатнасыларына өтил экономикалық реформаларды тереңлестириуден ибарат.

Биз келешекте демократиялық ҳұқықты мәмлекет дүзиў ушын нызам ҳәмме нәрседен үстин болыў ҳәм ол сөзсиз орынданыў тиім. Соның менен бирге экономика-сиясаттан үстин болыў керек. Үсіндай жағдайдаға базар қатнасының жумысларында нәтийжелерге ерисип, тезірек базар қатнасының өтил халқындық молышылық жетиүнне мүмкіншилик береди.

Деген менен де, биз қаламыздың көплеген кәрханаларды тексерип қаралымызда көплеген кәрханалар ислеп тапқан табысын жасырып қалып, касса айланысының тәртиплерин турпайында бузыў ҳәм басқада салық нызамларын бузыў факттери ушыраспақта. Мәселен: Қарақалпақстан Республикасы автомото ҳәйескерлер жәмийетиниң кассири Замира Хожабаева усы мәкемениң хызметкерлерине берилетүгін ведомостқа қол қойдырымстан әдәйр мугдардағы қаржының өзлестіргенлигі анықланып ҳәм бул ис Некис қалалық судына откерилди. Нәтийжеде ол Өзбекстан республикасы жынаят кодексиниң 167-статьясының 1-бөлими менен 1 жыл 6 ай дауамында айып ис ҳақысынан 20 пайыз өндриүгө ҳұқим етилди ҳәм 1 жылға шекем жумысынан шетле тилди.

Минеткешлерге сауда жағынан хызмет көрсетінде де бирқанша салық нызамлары бузыў факттери көплеп ушыраспақта. Гейпара сатышылар дүкәнләрді меншикестирип алыш көйлине не келсе соны ислеп қарындар талапларын орынламайды. Некис қалалықтар «Жадыра» жеке меншик дүкәннән сатышысы Дәүлетбай Эжимаганбетов касса аппаратын бурын өсөртилийнен қарамастаң 2 мәртебе тексерилгенде де касса аппаратын ислепегенде ушын Некис қалалықтардың қаржының 15 есе мугдарында жәрийма төлеүгө мәжбүр болды ҳәм

оннан 8250 сум жәрийма өндрип алынды.

Спиртли ишимликлерди арнаўлы рұхсаты болмасада сатыў факттери еледе болса ушырасып атыр. Бурын бирнеше мәртебе ескертілүйнен қарамастаң Некис қалалықтардың турғыны Фархат Сейитбаев арнаўлы рұхсаты болмасада спиртли ишимликлерди сатыуды үрдис еткен. Биздің салық инспекциямыздың хызметкерлері оның үстинен жынаятты қозғап Некис қалалық судына откерди. Ол Өзбекстан Республикасы жынаят кодексиниң 188 статьясынан 3 бөлими менен 3 жылға қамаққа алынды ҳәм мал мұлки конфискация етилди.

Сауда тәртибин бузып, қарындардың ҳақын жеп қалып ең жаман илләттеди бири. Мәселен: Қарақалпақстан Республикасы автомото ҳәйескерлер жәмийетиниң кассири Замира Хожабаева усы мәкемениң хызметкерлерине берилетүгін ведомостқа қол қойдырымстан әдәйр мугдардағы қаржының өзлестіргенлигі анықланып ҳәм бул ис Некис қалалық судына откерилди. Нәтийжеде ол Өзбекстан республикасы жынаят кодексиниң 184-статьясының 3-бөлими менен айыпты деп тағылған 50 сум ҳақысын жеп ҳәм 48 сумлық затты кемис бергени ушын Некис қалалық суды тәрепинен айыпты деп табылды ҳәм Өзбекстан Республикасы жынаят кодексиниң 187 статьясының 2 бөлими менен 1 жылға түркесінен айрылды.

Сондай-ақ Некис қалалық суды «Қарақалпақресзаготторг»ке қараслы №1—СМУдиң баслығы Қайырбай Кұльymbetов тағылғанда табыларын жасырып қалғанлығы ушын Өзбекстан Республикасы жынаят кодексиниң 184-статьясының 3-бөлими менен айыпты деп тағылған 48 сум ҳақысын жеп ҳәм 48 сумлық затты кемис бергени ушын Некис қалалық суды тәрепинен айыпты деп табылды ҳәм Өзбекстан Республикасы жынаят кодексиниң 187 статьясының 2 бөлими менен 1 жылға түркесінен айрылды.

Алдағы үақытлардың салық нызамларының орынданыўын тәмийинләү мақсатында Өзбекстан Республикасының Министрлер Кабинетиниң №387 «Бюджетке салықтар ҳәм басқада мәжбүрий төлемдер бойынша мұддесине төленбен салықтардың қаржында ҳәм шелкемлердің, мал-мұлки есабынан өндрип алыу тәртиби» қаралып арнаўлы тәртибі қаралып шықты. Бул қаралып талаплары бойынша өз үақытнда төленбен салықтар ушын сол мәкемениң автомашинасы, үскенелері ҳәм басқа да мал-мұлклери тартып алынады. Биз бул қаралып орынданыўын тәмийинләү ушын өзлери мізедеги барлық мүмкіншіліктен пайдаланып жумысларындызы үсыған бағдарлаймыз.

Биз алдағы үақытларда салық нызамларының орынданыўын тәмийинләү үткізу менен үақытларда салық нызамларының орынданыўын тәмийинләү үткізу беремиз.

Дәръябай БЕРДИМУРАТОВ,
Некис қалалық салық инспекциясының арнаўлы қадағалау, тексерүй бөлімнің баслығы.

Қутлымурат ЭБДИҚАЙЫРОВ,
Өзбекстан журналистлер аўқамының атасы.

ЕЛГІЗ ҚОЛИБ КЕТМАНГ, ЭРКАКЛАР

(МУЗГА АЙЛАНГАН ЮРАК НИДОЛАРИ)

МЕН ГУНОХДАН ҚҰРҚАМАН...

Бобом исломий таълимдан бохабар, зиёли одам бүлган. У киши нафақат үзининг, балки бутун оила аъзоларининг ҳәти, турмуш тарзи Ислом таълимоти асосида бўлишига интилган. Ислом жуда буюк, илоҳий илм. У ўрганаман деган кишини ўзига оҳанграбодай чорлаб туради. Аммо бу илм нинг алифбосини ўрганган одам ҳам бир умр унинг муҳлисига айланып қолади. Бобомнинг фарзандлари, биз невараларини қўя туринг, чевараларидаги эътиқодни кўриб ҳайрон қоламан, «Қизиции эътиқод ҳам қондан ўтади» деганлари шу бўлса керак.

Ҳаромдан ҳазар, гуноҳдан қўрқув, савобга интилиш каби одатлар мен учун ҳам амал қилишим шарт бўлган оддий талаблар ҳисобланади. Исломий таълимотда юла қуриб, фарзандли бўлип лаёқатига эга бўлган (ҳоҳ у эркак, ҳоҳ аёл бўлсин) кишининг ёлгиз яшаши катта гуноҳ ҳисобланishiни ҳам яхши биламан. Аммо...

Ёшим қириқдан ўтди ҳамки, ҳамон ёлғизман. Турмушга чиқмадим. Чиқа олмадим. Энди чиқмасам ҳам керак.

Гуноҳ қилиш ҳам иккى хил бўлади. Билмасдан гуноҳ содир этиш, била туриб гуноҳкор бўлиш. Қилаётган иши гуноҳ эканлигини била туриб, шу гуноҳи бўйнига олган одамга иккى баравар кўп жазо белгиланар эмиш. Ҳаммасини биламан. Била туриб, шу гуноҳни бўйнимга олиб юрибман.

Эҳтимол, онам ўлиб қолмаганида...

Муҳосиблик техникумини битираётган ийлім кутимаган фалокат юз бераб ишам вафот этди. Етим қолган етири фарзанднинг фақат тўнричи, акамиз уйланган. Қолганларимиз тўрт қиз иккى ўғил отам билан акамнинг қўлида қолдик. Онамнинг қириқ ўтгач, янгамиз сингилларим билан арзимаган нарсалар устида жанжал чиқараверид. Акмни кўчиринб олиб кетди. Отам кўпинча хизмат сафарида бўлади, бальзан бир неча кунлаб уйга келолмай қолар, бир этак кўнгли ярим боланинг, ташвишини энди ўн тўқиз ёшга кирган, тунда ўз соясидан қўрқадиган бўй қиз —менга қолган эди. Акам щуларни била туриб, ўз тинчини кўзлаб уйдан

чиқиб кетди. У бизда ҳеч қандай гуноҳ йўқлигини ҳам, хотини бизнинг ташвишииздан кутилиш учун жанжал қарарганини ҳам яхши билар эди. Ушанда илик бор кўнглимда эркак зотига кутуб ҳам жасының издан кетарди. Сўнг ҳалиги аёл бизнинг уйга умуман келмай қўйди. Отам ҳам уйга фақат биздан хабар олган келдиган бўлиб қолди. Отамнинг уйланишига ҳақиқи борлигини ташунсанда, бир бепушт аёлга онамнинг ёдни алмашгани, шу аёлни деб бизни ёлғиз ташлаб кетгани эркак зотига бўлган нафратимни янада ошириди. Аммо мен нафратланаётган онам отам бўлгани учун тил тишлар, келса, жимгина кутиб олар, кетса жимгина кузатар эдим. Отам ҳам бизнинг олдимизда жуда ҳижолат тортар, аммо тиш ёриб, узр сўрашга ҳам арзхол килмоққа ҳам журъати етмас эди.

Бахтга қарши мен муҳосиб бўлиб ишга жойлашган идорада ҳам босимроқ эркаклар ишлар, пешиндан кейин қўшини хонада ўтириб, чойхўрлик қилишариди. Бу девор-у эшиклар қандай шағал, қандай ёғочдан бўлганлигини билмайди, алмо чойхўрлик давомида бўладиган гийбатлар бизнинг хонамизга ҳам баралла эшиклини турарди:

— Билса чин, билмаса ҳазил деб аста қўпигина қўл сотиб қўрса, ўзинам жон деб турган экан. Шаҳарнинг чешидиги бир уйда учрашдик. Кўзларимга ишонмайман: шундай гўзал аёл, кимсан фалончининг хотини! Лекин куйиб кетган экан. Анча оби дийда қилди.

— Қўй-шу, хотин сени бошига урадим? Мен уни яхши танийман.

— Нон урсии, нима қиламан ёлғон тапириб? Керак бўлса, ундан ҳам ёш гўзлалар «гаҳ» десам кафтимга қўнади-ю!

Бу даврада нафақат жазманлар, бал-

ки ўз аёллари билан бўлган муносабатлар ҳам гурунг қилинар эди...

Шаҳар қичқинагина эмасми бу эркакларнинг кўпчилигиниң аёлларини яхши танийман. Ҳаммасиям эрим, боялача деб елиб-югуриб юрадиган фидой аёллар. Номлари тилга олинадиган жазман аёлларнинг ҳам баъзиларини танийман.

Шундай майдакаш, бачкана, гийбатчи эркаклар олдида ўз инсоний шаънини оёқ ости қўлганлари учун ўша жазман аёллардан қанча нафратланадиган, гийбатчи эркакларимиздан шунчак жиҳинар, жирканар эдим. Улар бўлса, қилиб юрган шунчак ифлосликлари етмагандай менга ҳам тегажаглик қилиб ўтади.

Республикамиз мустақилликка эришиб, хусусий мулкчиликка кенг йўл очилган, шахсий фирма очиб, бу ташкилотдан кетдим. Энди асосан аёллар билан ишлайман, ҳаммаси эрли болашақали—аёллар. Деярли ҳаммасининг эри ишламайди.

Бўрини оёғи боқади. Фирманинг иши, ҳамиша баравж ўзларингизнинг турмушларинг тўкин бўлишини истасанлар, бўйдик югуриб елишларинг керак. дейман ходимларимга. Улар ҳам эрим уришади, болаларим қаровсиз қолади, демайди, қайси шаҳарга, неча кунга юборсам ҳам бўйин товламасдан кета веради. Тўғри, ҳақиқатан ҳам эрлар урушмас, аммо болалар соғинчи, ховортир ҳамиша бу аёлларнинг кўзларидан кўришиб туради.

Узоқ сафарлардан қайтган аёлларни кутиб олиши чиқкан эркакларни кўриб, гижи нама меннинг ташвишига қарашни кутиб олиб ўтказгунча, тиничина яшамоқ «афзал» дейишади улар.

Кейинги пайтларда эрли тўқис турмушдан кўра ёлғиз яшашни афзал кутиб олиб ётди. Ростда, аёл бола тўса, ўстирса, сўнг уларни боқиши учун кўп тартиб юрган. Аммо ўтказгунча, тиничина яшамоқ «афзал» дейишади улар.

Мен кейинги пайтларда битта нарасадан кўп хавотирланаётган бўлиб қолдим: эркакларнинг буткул ёлғиз қолиб кетишидан! Аёллар эркаклариз яшашлари мумкин, аммо эркакларнинг аёллариз яшашни жуда қийин.

Хурматли муҳарририят! Ушбу мактубим орқали эркакларни ҳушёликка ҷаҳириши лозим топдим. Зоро, баъзи эркаклар ўзларининг лоҳайдиллариди.

Мен ўз замондошларим орасида иши

да жарнада жазманларни топдим. Зоро, баъзи эркаклар ўзларининг лоҳайдиллариди.

Улыўма алғанда Некис қалалық салық инспекциясы хызметкерлерни бирканса нәтийжелек жумыслар ислеп атыр. Деген менен үақытлардың талапларында ислейтуғын жумыслары көп. Көплеген кәрханаларда арқайынлық салықтарында өндрилип алынды. Бундай мұсылларды көплеп көлтириүге болады.

Соңғыда өндрилип алынды. Бундай мұсылларды көплеп көлтириүге болады.

Соңғыда өндрилип алынды. Бундай мұсылларды көплеп көлтириүге болады.

Соңғыда өнд

КОНСТИТУЦИЯ ҲЭМ МЭМЛЕКЕТЛИК ТИЛ

Тил—миллеттүү бийбаа байлыгы. Ол миллеттүү экономикалык, илимий-техникалык ҳэм мэдений прогресске илгерилетиудеги күшүл қурул болып табылады. Соңыктан ҳэр бир миллитетиц өз ана тилиниң жәмийет турмысындағы ролин көтериүгө умтылышы тольык нызамыл құбылды.

Биринши шақырық Қарақалпақстан Республикасы Жоқарғы Кеңесиниң сөзсизиниң сессиясында «Мәмлекетлик тил ҳаққында»ғы Қарақалпақстан Республикасы Нызамы (жана редакцияда) көрип шығылды ҳэм 18 сен. таңы 1996 жылдан баслаш хөрекетке енгизилди.

Бул нызамды ҳөрекетке енгизү тәртиби ҳаққында Қарақалпақстан Республикасы Жоқарғы Кеңесиниң қарары қабылланды.

Қарақалпақстан Республикасының 1993 жыл 9 апрельде қабылланған Тийкарды Нызамы—Конституцияның 4 статьясына муýапық Қарақалпақ ҳэм өзбек тили Қарақалпақстан Республикасының мәмлекетлик тил болып табылады.

«Қарақалпақстан Республикасы өз аймағында жасаўшы милдеттердиң ҳэм халықтардың тиллерине, үрп-әдеттерине ҳэм дәстүрлерине ҳұрмет пenen қарауды, олардың раýажланыбын шының жағдайлар дүзиüди тәмийинлейді» деп көрсетилген.

Усы тийкарды нызамының Конституция тийкарларының Қарақалпақстан Республикасы Министрлер Кеңеси 1996 жыл 22 ноябрьде № 283/11 «Қарақалпақстан АССРының мәмлекетлик тил ҳаққында»ғы Нызамын өмелге асырыў бойынша мәмлекетлик бағдарламаға өзгерислер ҳэм қосымшалар киргизиў ҳаққында» қарар қабылданы.

Бул қарар 1989 жыл он биринши шақырық Қарақалпақстан АССР Жоқарғы Советиниң он екинши сессиясында қабылданы. «Қарақалпақстан ССР-ның мәмлекетлик тили ҳаққында»ғы Нызамын өмелге асырыў ҳэм болу Нызамды жана редакцияке ҳөрекетке енгизү тәртибин орынлаш маңсетинде қабылланған қарар, бунда Қарақалпақстан АССР Министрлер Советиниң 1990 жыл 31 майдағы № 130/5 санлы қарары ҳаққындағы нызамын өмелге асырыў бойынша мәмлекетлик бағдарламаға өзгерислер ҳэм қосымшалар киргизилюин жана редакцияга муýапық тастыбылаш болып табылады.

«Мәмлекетлик тил ҳаққында»ғы Қарақалпақстан Республикасы Нызамының өмелге асырылыбы тәмийинлеү мәмлекетлик бағдарламасы қала ҳэм район ҳәkimlikтерине, министрліктер, мәмлекетлик комитеттер, լәлкемелер, бирлеселер, концернлер, корпорацияларға — бул бағдарламаны өмелге асы-

рыў илажларын испел шығыў тапсырылған.

Қарарда биринши гезекте шөлкемлестириү, қарақалпақ ҳэм өзбек тиллерин илимий үйретиү ҳэм оқытыү (кадр таярлау) мәселелери қойылған. Бул ҳаққында «Мәмлекетлик тил ҳаққында»ғы Нызамының 4-статьясында байланып делинген — «Қарақалпақстан Республикасында барлық пүкарапарға мәмлекетлик тилди үйретиү ҳэм оның аймағында жасал атырған милдеттер ҳэм халықтардың тиллерине ҳұрмет пenen қатнас жасаў ушын шараптлар жаратылады бул тиллерди раýажланыбын шының жағдайлар дүзип бериледи.

Пүкарапарды мәмлекетлик тилге үйретиү бийпүл өмелге асырылады».

Нызамды өмелге асырыудың мәмлекетлик бағдарламасында бирден бир ўазыпаларадың бири есте ақырынлық пenen ҳұржетлерди мәмлекетлик тилде шығарыў болып табылады. Нызамының 12-13 статьялары бул нормаларды бекиди.

Бундан басқада «Мәмлекетлик тил ҳаққында»ғы Нызамда көрсетилгенде Нызамды өмелге асырыў бойынша мәмлекетлик бағдарламада баспа иси, ис қағазлар менен жумыс алып барыў ҳэм хабар хызымети мәселелери көрип шығылған.

Нызамының 17 статьясында «Баспа жумысы мәмлекетлик тилде, ал талап-

ларды есапқа алыў менен басқа да тиллерде өмелге асырылады»—деп көрсетилген!

19 статьяда болса, мәмлекетлик бағдарламада атап өтілгендердің «мәкемелер, шөлкемелер ҳэм жәмийетлик бирлеселер мөрлериниң, штампларының, бланкаларының тексттери мәмлекетлик тилде жазылады.

Қарақалпақстан Республикасы аймағында жайласқан халықаралық шөлкемелер ҳэм мәкемелердиң, бирліктеги көрханалардың, сондай-ақ миллий-мәдений жәмийеттер ҳэм орайлардың мөрлериниң, штампларының, бланкаларының тексттери өзлери қолеген тилде жазылады ҳэм мәмлекетлик тилде тәкирларанды».

Нызамда (24-статья) «Қарақалпақстан Республикасында мәмлекетлик ямаса басқада тиллерге мәсниндей ямаса қаслық пenen қатнас жасаў қадаған етиледи. Пүкарапардың қарым-қатнас, тәрбия ҳэм оқыу тилин таңлап алыў ҳұқықын өмелге асырыуна тосқынлық жасаўшы адамлар нызам ҳұржетлерине муýапық жуýапкер болады»—деп атап өтілген.

Зульфия БАБАЖАНОВА,
Қарақалпақстан Республикасы
Әдиллик Министрлігінің нызам
жойбарларын таярлау, системати-
зация ҳэм кадификациялау
бөлімнин базасы:

ӨЗБЕКСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ САЛЫҚ

КОДЕКСИ ЖОЙБАРЫН ДОДАЛАЙМЫЗ

1996-жылы 27 декабрьде Өзбекстан Республикасы Олий Мәжлисінин нәўбеттеги сессиясында депутаттар тәрепинен талқыланып улыўма халықтың додалауға усынылған Өзбекстан Республикасының салық кодексиниң жойбary халықтың көптөн күткен нызамларының биринен есапланады. Себеби гәрәесизлике енди ғана ери-сип, раýажланыбың демократиялық жолына түсken бизин мәмлекетимиздин экономикалық жақтан күш-куйатының беккемленинде ҳэм де бул маңсетке сырт ел инвестицияларын көбірек тартыуда өлбетте салық сиясатының өзмийети үлкен. Соңыктан елиниң түсken жақтан анағурлым раýажланған елдердің экономистлериниң пикерине қарағанда қайсы елде салық көлемі аз болса сол ел тез пәнен раýажланады екен. Бул әлбette дұрыс пикер деп ойлайман. Себеби ھеш ким көп салық телегенді жақсы көрмейди ҳэм онда өним испел шығарыўды арттырыўға қызығыўшылышта аз болады.

Соңың ушын мениң пикеримше жеке ҳэм юридикалық шахслардың табысынан алынатуғын салықтардың 4-5 процентке кемейтиү маңсетке муýапық болар еди, деп ойлайман. **Хажибай РЕЙИМБАЕВ,**
Некис районындағы «Умит» спорт-клубының басылы.

Хәр қандай нызам халықтың көпшілігінин ушын, елиниң бүннан

Қызығын құтлықлаймыз

1993-жыл 9-апрелде қабылланған Қарақалпақстан Республикасы Конституациясының 4-жыллық мерекеси бизниң Некис горизонында кең түрде байрамланып атты.

Мен пүткил Қарақалпақ халқын билең қалаба халықтардың байрамы менен шын жүректен құтлықлайман. Оғыреттең Некис горизонында ҳэм әскерий судының судьясы, әдиллик ага лейтенанты

**ЕРМАНОВ ИЛЯС
САРЫБАЕВИЧ.**

«АДАМ ҲЭМ НЫЗАМ»

ШӨЛКЕМЛЕСТИРИШІЛЕР; Қарақалпақстан Республикасы Прокуратурасы, Әдиллик Министрлігі ҳэм Ишкі иштер Министрлігі

Газета А-3 форматында нусқасы 5400 578. буйыртпа менен басылды.

Баспасөз бойынша Қарақалпақстан Республикасы Мәмлекетлик комитетиниң Некис полиграфкомбинаты

Бас редактор

Роза ҚОБЕЙСИН қызы.

Редакцияның жәмийетлик кеңесгөйлери:

Парахат АЙНИЯЗОВ, Сейтназар ЕРЖАНОВ Батыр МАТМУРАТОВ, Халмурза МАМУТОВ, Фархад НИЗАМОВ, Азат НУРЖАНОВ, Жаңабай САДЫҚОВ, Жаңабай ШЫЛМАНОВ, Замира ШАМУРАТОВА, Ҳакимбай ҲАЛИМОВ.

ОБУНА ДАВОМ

Адлия ва суд идоралари, прокурора, ички ишлар, адвокатура ҳамда солиқ инспекцияси, божхона ва бошқа юридик ташкилоттар, корхоналар, бар-бараж жамоатлар фоалити үз соңғыларда мунтазам өртіб ҳуқуқты таълим самарадорларынан оширишга камарбаста бүлганд «Адам ҳэм Нызам» «Инсон ва қонун» ҳуқуқ газетасында 1997-йил учун обуна давом этмоқда.

ЭТМОҚДА

Газетанинг обуна баһоси фуқаролар учун:
бір ойга 22 сұм;
үч ойга 65 сұм;
олти ойга 130 сұм;
Кархоналар учун:
бір ойга 50 сұм;
үч сірга 150 сұм;
олти ойга 300 сұм;
Таҳририят.

Мәкан жайымыз;

Инд; 742000. Некис қаласы
Фәрәесизлик көшеси № 44 жай.
телефон; редактор; 4-47-59.

Басыға рухсат етилген үақты 15. 00
Индекс 64624